

Anketa 1000 preduzeća 2013.

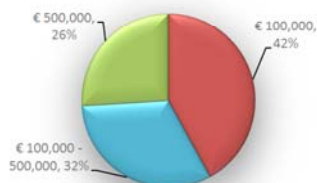
- Rezime -

Region	Privredna grana			UKUPNO
	Proizvodnja	Trgovina	Ostale usluge	
Beograd	104	148	147	399
Vojvodina	99	89	71	259
Šumadija i zapadna Srbija	95	77	52	224
Južna i istočna Srbija	57	52	38	147
Ukupno	355	366	308	1.029

Broj ispitanika ankete / broj pozvanih - 1029 / 3996
Osnovana pre / posle 2000. god. 49% / 51%

Osobine preduzeća

% preduzeća obuhvaćenih istraživanjem

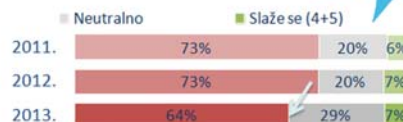
Uticaj reformi

Raspodela anketiranih preduzeća

Negativni uticaji na privredu

U poslednjih 12 meseci se poboljšao pristup sredstvima za finansiranje Vašeg poslovanja

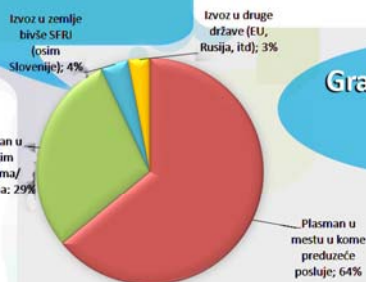
Korišćeni tipovi finansiranja

Molimo navedite koliko često ste koristili svaki tip finansiranja

Plasman na tržišta

Prosek svih preduzeća obuhvaćenih istraživanjem

Izvoz u zemlje bivše SFRJ (osim Slovenije): 4%
Izvoz u druge države (EU, Rusija, itd): 3%

Građevinske dozvole

Da li se slažete sa sledećim tvrdnjama?

Troškovi vezani za građevinske i povezane dozvole su umereni

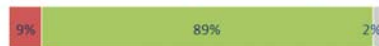
Troškovi vezani za građevinske i povezane dozvole su umereni

Građevinske dozvole je sada lakše dobiti nego 2009. godine

Jednostavnije procedure za izdavanje bi omogućile širenje poslovanja

www.bep.rs
www.policycafe.rs

anketu sproveo

Poslovna anketa: Srbija 2013.

Rezime

USAID Projekat za bolje uslove poslovanja (USAID BEP) promovise konkurentnost i privredni rast predvođen privatnim sektorom. Ovaj projekat pruža podršku državnim organima i privrednicima u Srbiji radi uklanjanja političkih, pravnih i regulatornih prepreka koje ometaju ulaganje, privredni razvoj i stvaranje novih radnih mesta. Inteligentniji i efikasniji zakoni i propisi mogu da podstaknu privredni razvoj.¹

Kako se navodi u izveštaju EBRD koji će uskoro biti objavljen, postoji opasnost da zemlje u tranziciji poput Srbije i njenih suseda u jugoistočnoj Evropi ne dostignu životni standard razvijenijih zemalja sa tržišnom privredom. Ako se nešto ne preduzme, smatraju autori tog izveštaja, privredni rast neće biti dovoljno snažan da bi se postigla „ekonomska konvergencija“. Globalna ekonomska kriza snosi deo krivice za ovo nepovoljno okruženje, ali EBRD navodi da je **stagnacija reformi** opasniji krivac koji pojedine zemlje (uključujući i Srbiju) može da nepovratno zarobi u beskrajnem ciklusu tranzicije. Međutim, uprkos ozbiljnom upozorenju EBRD, Srbija se u izveštaju *Doing Business 2013* Svetske Banke i IFC nalazi među deset zemalja u kojima je došlo do najvećih poboljšanja, i to zbog unapređenih postupaka dobijanja dozvole za obavljanje aktivnosti, izvršenja ugovora i stečaja.²

Kako bi pomogao državnim organima u pokretanju i sprovođenju privrednih reformi, USAID BEP već tri godine zaredom sprovodi anketu među privrednim društvima i preduzetnicima u Srbiji. Na osnovu rezultata ovog istraživanja pratimo percepciju poslovnog okruženja, što nam pomaže da reforme precizno usmerimo na oblasti u kojima se ulaganja u privredu i razvoj mogu ubrzati u najvećoj meri. Ova anketa takođe pomaže Projektu BEP, državnim organima, privredi, medijima i građanima da prate napredak reformi i ostvarivanje njihovih željenih rezultata.

Podaci za najnoviju anketu prikupljeni su tokom septembra 2013. Projekat BEP je na osnovu slučajnog uzorka odabrao preko hiljadu rukovodilaca iz čitave zemlje koji su potom anketirani metodom „licem u lice“. Preduzeća i preduzetnici obuhvaćeni istraživanjem zapošljavaju tri ili više radnika. Ovaj uzorak deo je ukupne populacije od oko 110.000 preduzeća i preduzetnika registrovanih kod Agencije za privredne registre, od kojih 37.000³ imaju preko troje zaposlenih.

Među ispitanicima koji su odgovarali na 130 pitanja iz našeg upitnika bili su vlasnici, direktori i finansijski direktori ovih, uglavnom malih, preduzeća. Oko polovine ispitanih privrednika zapošljavaju manje od deset radnika i imaju promet i imovinu manju od 100.000 evra. Tek 15 odsto njih ima promet veći od milion evra i preko 20 zaposlenih.

Ono što ovu anketu razlikuje od svih ostalih jesu veličina uzorka, tri godišnja talasa, i širina upitnika. Sve to je čini snažnim alatom za podršku savetodavnim aktivnostima koje utiču na kreiranje politika.

¹ Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. Executive Summary. The World Bank & International Finance Corporation. Str. 1.

² Isto, str. 4, Tabela 1.2.

³ Ukupno 32.303 privrednih društava i 4.727 preduzetnika.

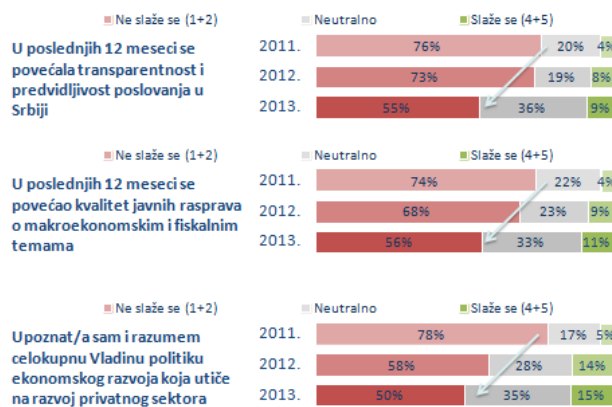

Očekivanja privrednika

Percepcija privrednika polako se ali sigurno poboljšava: sve više njih prepoznaju napore koje država ulaže radi unapređenja transparentnosti i predvidivosti, kao i radi većeg učešća privrede u raspravi o ekonomskim pitanjima i njihovom rešavanju. Mnogi privrednici nadaju se da će im se zarada povećati tokom 2013, ali ne planiraju da zaposle nove radnike ili ponude tržištu nove proizvode. Odluke o zapošljavanju mogu biti vezane za politike i propise vezane za radne odnose, koje, kako se navodi, negativno deluju na zapošljavanje novih radnika. Sadašnja vlada se u više navrata obavezala da će značajno izmeniti Zakon o radu do kraja 2013. godine⁴ Očekuje se da će jedan od bitnijih elemenata ove reforme osloboditi privredu tereta „stečenih obaveza“, pošto će biti ukinuta obaveza poslodavca da snosi teret isplate otpremnina radnicima za staž kod svih prethodnih poslodavaca.

Uticaj reformi

U kojoj meri se slažete ili ne slažete sa sledećim tvrdnjama?

Efekti antikorupcijske kampanje državnih organa sve su vidljiviji. Značajno su opali uticaj korupcije na privredu i korišćenje privatnih veza za završavanje poslova. Skoro polovina ispitanika navodi da korupcija uopšte ne utiče na njihovo poslovanje, što je skoro dvostruko više nego prošle godine. Rasprostranjenost političkih i privrednih veza opada, dok rezultati najnovije ankete pokazuju da gotovo nijedan privrednik nije doživeo ucenu državnog službenika.

Opšti trend sve veće transparentnosti i boljeg upravljanja može se videti i u nalazima o sivoj ekonomiji. Prema mišljenju ispitanika, većina privrednika plaća sve poreze i doprinose, dok ih mali broj uopšte ne plaća. Pa ipak, prikupljeni podaci potvrđuju nalaze ranijih istraživanja, prema kojima je obim neformalne ekonomije u Srbiji veliki:⁵ procenat privrednika koji ne plaćaju poreze i doprinose na zarade stabilan je na tek nešto manje od 20 odsto.

Političko, pravno i regulatorno okruženje

Ispitanici smatraju da država ulaže napore radi smanjenja opterećenja koja privredi predstavljaju porezi i administrativne procedure. Pa ipak, porezi i birokratija i dalje su prvi na listi prepreka sa kojima se suočavaju preduzeća i preduzetnici.

Poreska pitanja – bilo da je reč o porezima na zarade, PDV, ili parafiskalnim nametima – zajedno sa složenim administriranjem naplate poreza, na vrhu su spiska otežavajućih okolnosti za poslovanje.

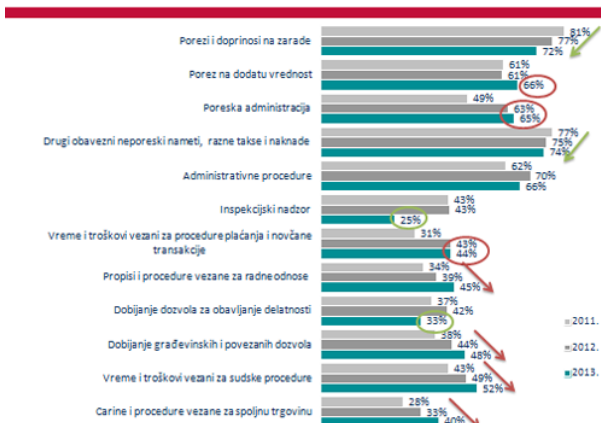
⁴ Govori ministra Radulovića na konferenciji „Kvantni skok“ (Beograd, 3. oktobar 2013) Srpskom ekonomskom samitu (14. oktobar 2013), povodom Dana ulaganja u Srbiju (London, 29. oktobar 2013) i na predstavljanju „Bele knjige“ FIC (Beograd, 31. oktobar 2013).

⁵ USAID Srbija i Fond za razvoj ekonomske nauke: „Siva ekonomija u Srbiji – Novi nalazi i preporuke za reforme“, mart 2013, dostupno na adresi www.policycafe.rs/documents/loop/siva-ekonomija-u-srbiji-studija.pdf.

Po svemu sudeći, restriktivni propisi o radu, dugotrajni postupci izdavanja građevinskih dozvola i složeni sudski postupci i dalje otežavaju rad privrednika širom zemlje. Efikasnost izvršnog i stečajnog postupka tek se neznatno poboljšala. Vladi je savršeno jasno da su u sve tri ove oblasti potrebne reforme. I premijer Dačić i ministar privrede Radulović su se obavezali da će izmene zakona o radu,

Negativni uticaji na privredu

Kakav uticaj na vaše poslovanje imaju ovi činioci (procenat negativnih odgovora)

izgradnji i stečaju biti donete pre kraja godine, i to pred inostranom publikom u Londonu 29. oktobra, kao i 31. oktobra u Srbiji, na predstavljanju „Bele knjige“ Saveta stranih investitora.

Opšte administrativne procedure i teret poštovanja propisa i dalje predstavljaju značajno ograničenje za poslovanje, mada su o obe oblasti primetna unapređenja, kako se može videti iz nalaza prema kome više rukovodstvo preduzeća sve manje vremena provodi na rešavanju tih pitanja. Ogromna većina ispitanika ove godine navodi da je utrošila manje od 20 odsto svog vremena na

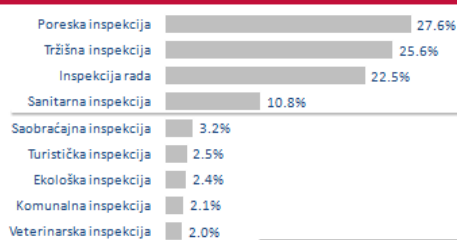
poslove vezane za poštovanje propisa, što je potpuno suprotno od stanja zapaženog u protekle dve godine, kada je većina na birokratske poslove potrošila preko 20 odsto svog radnog vremena.

Izdavanje dozvola za obavljanje delatnosti i upis preduzeća u registar značajno su unapređeni, kako navode ispitanici. Potvrdu za ovaj nalaz vidimo i u izveštaju *Doing Business 2014*, prema kome je Srbija rangirana u prvi kvartil prema složenosti postupka i vremenu i novcu potrebnom za pokretanje poslovanja.

Čini se da u oblasti regulatornog nadzora Vlada Srbije ostvaruje primetan napredak da ispuni svoje obećanje da će ograničiti administraciju i birokratiju. Da inspekcije negativno utiču na poslovanje smatra mali broj ispitanika, što predstavlja značajno smanjenje u odnosu na prethodne periode. Iako poreska, tržišna i inspekcija rada i dalje najčešće kontrolišu privrednike, prosečan broj poseta drastično je smanjen: vreme koje rukovodioci provedu u radu sa inspektorima ove godine palo je sa 70 na 17 časova, dok je prosečna kazna smanjena za skoro 50 odsto, na 868 evra. Velike firme sa sedištimama u Beogradu plaćaju u proseku najveće kazne, dok preduzetnici u seoskim sredinama – prvenstveno trgovci – plaćaju najmanje. Dobar znak je to što većina ispitanika smatra da su inspektori dobro obučeni, kao i da su relevantni propisi dostupni i jasni.

Inspekcije

Koja inspekcija je bila najučestalija tokom 2012. godine u Vašem preduzeću?

Osnovne informacije o inspekcijama:

	2011.	2012.	2013.
Prosečan iznos novčanih kazni (EUR)	2,128	1,655	868
Prosečno vreme utrošeno na inspekcije od strane menadžmenta	70	34	17
Prosečan broj poseta u prethodnoj godini	5.5	6.0	3.1
Prosečan broj poseta u tekućoj godini	4.8	3.8	2.1

Većina privrednika nema iskustva sa javnim nabavkama, ali oni koji imaju smatraju da na izbor najpovoljnije ponude utiče cena, a ne stručne kvalifikacije. Privrednici smatraju da veze mogu da pomognu, ali nisu od presudnog značaja za izbor najpovoljnijeg ponuđača i sve su manje važne.

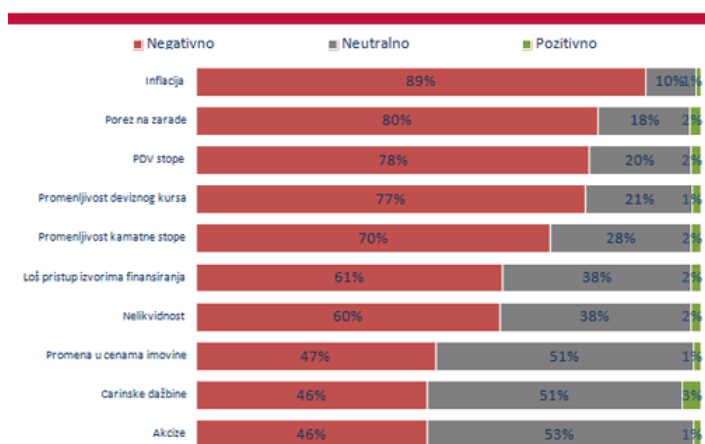
Makroekonomska politika i finansije

Privrednici najviše cene stabilnost: nepredvidiva inflacija, kurs i kamatne stope predvode spisak činilaca koji presudno – bilo pozitivno, bilo negativno – utiču na konkurentnost. Pozivi na obezbeđivanje veće stabilnosti javljaju se u istoj meri kao i prethodnih godina, i čini se da imaju uporište u realnosti.

Finansijski izgledi Srbije popravili su se u drugoj polovini 2013, ali nestabilnost sa kojim se Srbija suočavala u prošlosti objašnjava zašto privrednici strepe. Prema statističkim podacima Narodne

Ekonomski faktori koji utiču na konkurentnost

Molim Vas da ocenite kako sledeći faktori utiču na konkurentnost Vašeg poslovanja

banke Srbije (NBS), inflacija je tokom poslednjih pet godina dvocifrena, ali se u 2013. predviđa njen pad na ispod pet odsto na međugodišnjem nivou. Dinar je tokom cele 2009. godine bio stabilan u odnosu na evro i američki dolar, nakon čega je usledio trogodišnji pad koji je tek 2012. zaustavljen restriktivnijom monetarnom politikom nove Vlade. Narodna banka je tako svoju referentnu kamatnu stopu postepeno podizala sa 9,5 odsto u maju 2012. na čak 11,75 odsto početkom 2013. Repo stope i stope prinosa na državne zapise denominirane u dinarima rastle su sličnom putanjom.

Sve ove stope počele su da opadaju u drugoj polovini 2013, zajedno sa rastom poverenja i poboljšanjem ekonomskih izgleda koje donose pozitivni podaci o ulaganjima i izvozu. Pa ipak, razumljivo je zašto privrednici pozivaju na veću stabilnost.

I mada privrednici navode da im konkurentnost zavisi od makroekonomske stabilnosti, rast i profitabilnost čvrsto su vezani za poresku i fiskalnu politiku. Porez na zarade, PDV i drugi porezi i parafiskalni nameti imaju najveći negativan uticaj na privredu i nalaze se na vrhu činilaca koji nepovoljno utiču na poslovno okruženje.

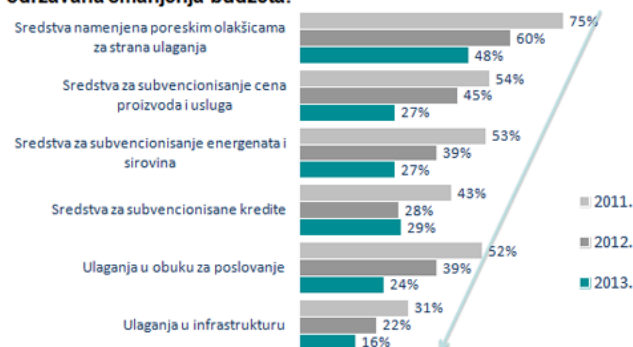
Na ovo otvoreno pitanje 30 odsto ispitanika odgovorilo je da bi reforma oporezivanja trebalo da bude najveći prioritet za državu.

Mada se privrednici žale na negativan uticaj poreza na svoju profitabilnost, nedvosmisleno se protive bilo kakvim smanjenjima transfera, subvencija, podsticajnih mera ili drugih izdvajanja iz budžeta koje bi za posledice mogla imati smanjenje poreza.

Smanjenje budžeta u cilju smanjenja poreza

Koja smanjenja u državnom budžetu biste podržali kako bi došlo do smanjenja poreza?

Podržavana smanjenja budžeta:

Pristup izvorima finansiranja

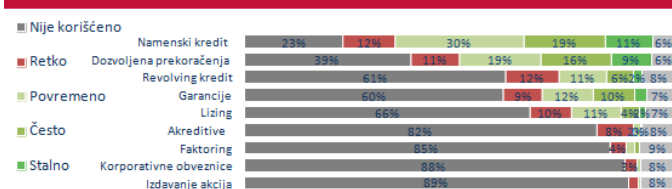
Rukovodioci preduzeća navode da 81 odsto privrednih društava i 87 odsto preduzetnika finansiraju svoj rad iz sopstvene ušteđevine ili zadržanog profita; tek oko 10 odsto ispitanika koristilo je bankarske kredite; a skoro niko za finansiranje nije iskoristio potencijal rizičnog kapitala ili tržišta hartija od vrednosti. Pouzdanje privrednika u sopstvene izvore finansiranja može biti proizvod mnogih činilaca: nepoznavanja bankarskog kreditiranja, ograničene ponude kredita, visoke cene kapitala, itd.

Pristup informacijama, obaveze izveštavanja i kreditna istorija nisu prepreke za zaduživanje, mada se čini da su obavezna sredstva obezbeđenja sprečila pojedine privrednike da podignu kredite. Visoke nominalne i efektivne kamatne stope svakako su uticale na smanjenje potražnje za kreditima, ali su, sa druge strane, ponudu kredita ograničili uslovi NBS za odobravanje kredita i sklonost banaka da više sredstava plasiraju u relativno bezbedne državne zapise koji im uz to donose i veće prinose.

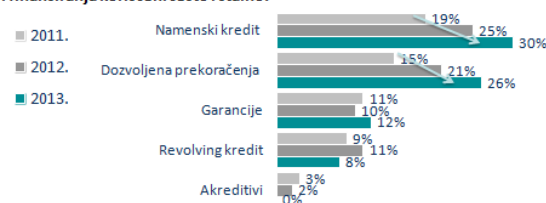
U situacijama u kojima je spoljno finansiranje ipak korišćeno, u najvećoj meri su upotrebljavani komercijalni krediti domaćih banaka, daleko ispred zaduživanja u inostranstvu, lizinga ili izdavanja obveznica i akcija.

Korišćeni tipovi finansiranja

Molimo navedite koliko često ste koristili svaki tip finansiranja

Tipovi finansiranja korišćeni često i stalno:

Prosečni kredit iznosi nešto preko 100.000 evra za preduzeća i skoro 25.000 evra za preduzetnike. Preduzeća su se takođe zaduživala u inostranstvu. Najveći deo pozajmljenih sredstava, bilo da su došla od komercijalnih banaka ili porodice i prijatelja, korišćen je za kupovinu opreme i stvaranje zaliha. Iako je mali broj preduzeća i preduzetnika koristio lizing, oni koji to jesu učinili u ogromnoj većini (75 odsto) smatraju da je to najbolji instrument za nabavku mašina i opreme. Faktoring se već koristi u određenoj meri, a očekuje se i njegov dalji rast usled primene novog Zakona o faktoringu usvojenog u julu 2013.

Zaključak

Program reformi koji Vlada sprovodi u ekonomskom i finansijskom sektoru trebalo bi da odgovori na potrebe privrede i da se pozabavi politikama, zakonima i propisima koje predstavljaju najveće prepreke za ulaganje, rast i otvaranje novih radnih mesta. Izgleda da je jasno da Vlada sluša glas privrednika, što oni i primećuju: nalazi ove ankete ukazuju na to da se kvalitet dijaloga i javne rasprave poboljšao tokom prethodnih 12 meseci.

Transparentnost i predvidljivost su se povećale tokom 2013; privrednici navode da je došlo do značajnog poboljšanja u pogledu spremnosti države da se bori protiv korupcije, ojača postupak

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Projekat za bolje uslove poslovanja
Business Enabling Project

javnih nabavki i unapredi izdavanje dozvola za obavljanje delatnosti i brojne inspekcije sa kojima se privredna suočava. Opterećenje zakona propisa sve je manje, što se vidi i na realnom planu gde rukovodioci ove godine navode da troše manje vremena rešavajući birokratske probleme nego u prethodne dve godine.

Skromna poboljšanja vidljiva su i u oblastima poštovanja propisa, poreza na zaradu i obaveznih doprinosa, izvršenja sudskih odluka i boljeg pristupa izvorima finansiranja. Opterećenje poreza na zarade i doprinosa i dalje ima najveći negativan uticaj na privredu, ali se taj teret postepeno smanjuje. Trajna opredeljenost za reformu poreza na zarade i doprinosa omogućiće stvaranje novih radnih mesta, što će opet pomoći da se zauzda neodrživo visoka stopa nezaposlenosti.

Preduzeća nastavljaju da pozivaju na odavno poznate reforme u oblastima u kojima ne vide da se stvari kreću na bolje, ili čak, u pojedinim slučajevima, opažaju pogoršanje. Među oblastima u kojima su reforme potrebne nalaze se sudski postupci, radni odnosi i trgovina. Rukovodioci apeluju na veću stabilnost kamatnih stopa i deviznog kursa jer je ona od presudnog značaja za planiranje poslovanja. Privrednici aktivno kritikuju poreze i parafiskalne namete, a nedavno povećanje stope PDV, zajedno sa administracijom naplate samih poreza, dodatno povećava teret koji moraju da nose.

Dobar znak je to što je Vlada spremna da preduzme nešto. Državni organi obavezali su se da će do kraja godine izmeniti zakone o radu, stečaju, privatizaciji i izgradnji. Premijer i njegova vlada „grade temelje za rešavanje ekonomskih problema kroz privlačenje investicija koje će podstaći privredni razvoj i stvaranje novih radnih mesta.“⁶

Nalazi Poslovne ankete USAID BEP za iduću 2014. godinu, pokazaće da li su ove reforme bile uspešne. Ovogodišnji podaci pokazuju da privrednici prepoznaju uloženi trud i ostvarena poboljšanja, kao i jasno opredeljenje države za sprovođenje preko potrebnih reformi, kao što se može videti u oblastima javnih nabavki, izdavanja dozvola za obavljanje delatnosti i korupcije.

⁶ Premijer Dačić, govor na predstavljanju „Bele knjige“ FIC, 31. oktobar 2013.